

ŞİDDET TEKELİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE BUGÜNE DAİR NOTLAR

Historical Development of Monopoly of Violence and Notes for Today

Emek Bayrak*

ÖZ

Devletin şiddet araçları üstündeki hakimiyetini ifade eden şiddet tekeli, modern devletin en belirleyici özelliği olarak görünmektedir. Tarihsel süreçte onun aldığı biçimler, üretim biçimlerine göre değişmiştir. Ortaçağ öncesi dönemde, farklı devlet biçimlerine göre şiddet araçları üstünde kurulan hakimiyet de değişmiştir. Ancak farklılıklara rağmen, bunun sınırlı bir hakimiyete karşılık geldiği söylenebilir. Feodal üretim ilişkilerinin hakim olduğu ve siyasi iktidarın bölündüğü Ortaçağsa, şiddet tekelinin zayıf olduğu bir dönemi işaret etmektedir. Feodal düzenin çöküşü ve yerini kapitalist üretim biçiminin almasıyla, siyasal yapı da dönüşmüştür. Modern devletin ortaya çıktığı bu yeni dönemde, siyasal iktidar merkezileşmiş ve şiddet araçları üstünde tekel kurulmuştur. Bu, zamana yayılan bir süreçte olmuştur. Çünkü şiddetin özel aktörlerce kullanımı, modern devletin doğuşuyla birlikte de devam etmiştir. Fakat devletin kendi şiddet araçlarını inşa etmesiyle birlikte şiddet tekeli kurulmuştur. Bugünse küreselleşme süreci ve onun etkileri tartışılmaktadır. Küreselleşme olarak isimlendirilen süreç, devletin yapısını ve işlevlerini değiştirmektedir. Bu değişimden, şiddet tekeli de etkilenmektedir. Süreçle birlikte, modern devlet öncesinde olduğu gibi şiddetin özel tedariki yine gündemdedir. Böyle bir değişimin nasıl okunması gerektiği konusuysa tartışmalıdır. Bu, şiddet tekelinde bir aşınma mıdır yoksa devlete destek ikincil bir güçle şiddet araçları daha mı güçlenmekte midir?

Makalenin geliş tarihi: 23.03.2019 **Makalenin kabul tarihi:** 03.04.2019

* Dr. Öğretim Üyesi, Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Genel Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, eposta: imge26@hotmail.com

Çalışmada, bu tartışmalara da yer verilecek ve şiddet tekelinin küreselleşmeyle birlikte aldığı görünüm değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Şiddet Tekeli, Feodal Devlet, Modern Devlet, Küreselleşme, Güvenliğin Özelleştirilmesi

ABSTRACT

Monopoly of violence, which implies the authority of the state over means of violence, is seen as the most distinctive feature of the modern state. Forms of monopoly of violence have been changed according to modes of production. In pre-medieval era, the authority over means of violence was changed according to different forms of governances. Despite differences, one can claim that such an authority refers to a limited sort of authority. The Middle Ages, which was saturated by feudal means of production and in which the political power was divided, indicated a period of weak monopoly of violence. With the collapse of feudal order and its replacement with the capitalist mode of production, political structure was also transformed. In this new era in which the modern state appeared, political power became centralized and built a monopoly over means of violence. That happened not overnight but in a spreading period of time. Because the use of monopoly of violence by specific actors continued after the birth of the modern state. But as with the state's creating its own means of violence, the monopoly of violence was built. Today, globalization process and its effects are being discussed. Globalization process has been changing the structure of the state and its functions. Monopoly of violence is also being affected by this change. With this process, the private supply of monopoly of violence is again on the front burner, as it was before the modern state. But the issue of how to read this change is open to debate. Is it an abrasion of monopoly of violence or, with a secondary power underpinning the state, are means of violence becoming more powerful? In this study, such debates are going to be treated and the appearance that means of violence has gained with the globalization will be assessed.

Key Words: Monopoly of Violence, Feudal State, Modern State, Globalization, Privatization of Security

GİRİŞ

Şiddet tekeli, şiddet araçları üstünde kurulan güçlü bir hakimiyet durumunu ifade etmektedir. Modern öncesi dönemlerde devletin şiddet araçları üstünde zayıf bir hakimiyeti varken, modern devletin gelişimiyle birlikte bu hakimiyet durumu güçlenmiştir. Bu nedenle de şiddet tekeli, modern devletin en belirleyici özelliklerinden biri olarak görülmektedir. Öyle önemli bir belirleyendir ki, modern devlet tanımlarında sıkça ona vurgu yapılır. Modern devlet, şiddet kullanma hakkını elinde tutar ve ancak onun izin verdiği ölçüde de kişiler/gruplar şiddet kullanabilir.

Şiddetin tekelleşmesi süreci, bazı yazarlar tarafından uygarlaşma olarak karakterize edilmiştir. Çünkü şiddet tekeliyle, toplumsal alanlar ve mekanlar şiddetten arındırılmıştır. Ancak burada da önemli bir soru karşımıza çıkmaktadır. Bu da toplumsal ilişkilerin şiddetten arınmasının ve şiddetin devlette toplanmasının, uygarlaşmayı tek başına mümkün kılp kılmadığı sorusudur. Şiddet tekelinin getireceği tehlikeler var mıdır ve bunlar uygarlaşmayı tehdit edebilir mi? Bu sorunun karşılık bulmasında, 20. yüzyılda yaşanan faşizm deneyimleri fikir verebilir. Kapitalizmin girdiği şiddetli bunalımlarda, baskı ve şiddet araçları güçlenir. Faşizmin tarih sahnesine çıktığı bu dönemler, soykırıma varan bir yıkıcılığı beraberinde getirir. Yaşanan tarihsel örnekler, bu ihtimalin kolaylıkla gerçekliğe dönüşebileceğini çok açık göstermektedir.

Şiddet tekelinin anlaşılmasında, onun tarihsel gelişimine bakmak önem taşımaktadır. Bu noktada da şiddet tekelinin, üretim biçimleriyle ilişkisi ve farklı üretim biçimlerindeki görünümüleri yol gösterici olabilir. Bu çalışmada, şiddet tekelinin anlamları ve tarihsel gelişimi modernlik öncesi, modernlik ve küreselleşme olmak üzere üç tarihsel dilimi içine alacak şekilde incelenecektir.

I. Şiddet Tekeli

Şiddet tekeli, “yalnızca devletin şiddet kullanmaya hakkının olması, kişilerin ya da grupların sadece devlet tarafından izin verildiğinde, şiddet kullanma hakkına sahip olması” şeklinde tanımlanabilir¹.

---

¹ Dieter Grimm, “The State Monopoly of Force”, International Handbook of Violence Research, Ed: Wilhelm Heitmeyer and John Hagan, Kluwer Academic Publishers, United States of America, 2005, s.1044

Şiddet tekeli, devleti tanımlamada önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Weber devleti, “belli bir bölge içinde fiziksel şiddetin meşru kullanımını tekelinde bulunduran insan topluluğu²” olarak tanımlamıştır. Benzer bir tanımlı Tilly’de de görebiliriz: “Tanımlanmış bir toprakta temel yoğunlaşmış zor araçlarını elinde tutan ve bazı bakımlardan aynı topraklardaki öteki örgütlenmeler üstünde öncelik hakkına sahip olan özgün örgütlenme”³.

Weberci devlet düşüncesinden, devlet gücünün yoğunlaştırılması ve şiddet tekeliyle ilgili çeşitli sonuçlara varılabilir. İlk olarak, dış rakiplerin ortadan kaldırılması veya etkisiz hale getirilmesi ve coğrafi alanın genişletilmesi ve birleştirilmesi.(Savaş açma, savaşma). Bu da özel orduların yok edilmesi, düzenli, devlet tarafından kontrol edilen profesyonel silahlı kuvvetlerin kurulması ve örgütlü savaş faaliyetlerine sahip merkezi bir devlet sisteminin yaratılmasını gerektirmektedir. İkinci olarak, bölgede kontrolü sağlamak için bölgedeki rakiplerin ortadan kaldırılması, sürekli gözetleme ve polislik (emniyet) araçlarının tesisi ve bu yolla coğrafyada dâhili bir barış ve düzenin sağlanması ya da devletin inşası. Üçüncü olarak da halkın korunması, yani güvenlik işlevi. Bu da, hukuk düzeninin tesis edilmesi ve (mahkemelerin ve meclislerin oluşturulması dâhil) halkın temsil edilmesi yoluyla başarılabilir⁴.

Devlet olmanın en önemli belirleyeni olarak karşımıza çıkan şiddet tekelinin işleviyle ilgili farklı görüşler vardır. Marksist görüşe göre toplumun sınıflara bölünmesinin bir sonucu olarak belirli bir iktisadi aşamada ortaya çıkan devlet, ezilen sınıfları boyunduruk altında tutmak ve sömürmek için vardır. Şiddet tekeli de ezilenlerin boyunduruk altına alınması için zorunlu görünmektedir: “.....Atina demokrasisinin halk ordusu, boyunduruk altında tuttuğu kölelere karşı aristokratik bir kamu gücüydü; ama yurttaşlara da söz geçirebilmek için,....bir jandarma kuvveti zorunlu oldu. Bu kamu gücü, her devlette vardır.....Ama, devlet içindeki sınıf çelişkileri belirginleştiği ve

² Max Weber, “Politics as a Vocation”, in H.H. Gerth and C. Wright Mills, eds.From Max Weber: Essays in Sociology, Oxford University Press., 1946, .s.6

³ Charles Tilly, Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu, 1. b., Ankara: İmge Kitabevi, 2001, s.225

⁴ Herbert Wulf, “Challenging the Weberian Concept of the State: The Future of the Monopoly of Violence”, ACPACS Occasional Paper Number 9, December 2007, s.10

sınırdış devletler daha büyük ve daha kalabalık bir duruma geldiği ölçüde, onun da gücü arttırılır”⁵.

Liberal görüşse, devleti güvenlikle ilişkilendirmektedir. Şiddet tekelinin haklılaştırılmasında güvenlik ihtiyacı önemli bir argüman olarak çıkmaktadır. Smith’ten Bentham’a kadar pek çok liberal düşünür, özgürlükle güvenliği neredeyse eş anlamlı kullanmıştır. Hatta pek çok yazar, yönetimin varlık nedenini “mülkiyetin güvenliği” şeklinde belirtmektedir⁶. Bu nedenle de güvenlik kavramının, liberaller için “sivil toplumun en yüce toplumsal kavramı”⁷ olduğu söylenebilir.

II. Şiddet Tekelinin Tarihsel Gelişimi

1. Modern Devlet Öncesi

Modern öncesi dönem, Ortaçağ öncesi dönemi ve Ortaçağ’ı içine alan tarihsel dilimi ifade etmektedir. Burada Ortaçağ dönemi ağırlıklı olarak ele alınacaktır. Çünkü Ortaçağ, şiddet tekeli noktasında modern devletle önemli bir zıtlığı barındırmaktadır. Şiddet tekelinin gelişiminde ve dönüşümündeki farklılaşmanın keskinleştiği ve daha net görüldüğü tarihsel kesit, Ortaçağ’dan Modern Devlete geçiş sürecidir. Geçişin anlamı, şiddet araçları üstünde zayıf bir hakimiyetten, güçlü bir tekele evrilmedir. Ancak bu evrilme de gerilimli ve çatışmalı bir hatta gerçekleşmiştir. Ortaçağ öncesi dönemse, farklı devlet biçimlerine denk düşmesi nedeniyle şiddet araçları ve onların üstünde kurulan tekeli noktasında değişik görünümlere sahiptir. Fakat bu farklı görünümlerin ortaklaştığı nokta, şiddet araçları üstünde kurulan sınırlı hakimiyettir.

Ortaçağ öncesi dönem; şehir devletlerini, göçebe ve fetihçi imparatorlukları, geleneksel devletleri içine almaktadır. Bu dönemde, farklı devlet biçimleri görülür. Sınıflara bölünmüş ve ekonomik olarak köle emeğine dayanan bu yapılarda, barış dönemleri olsa da savaş hakim bir özellik gösterir. Bu nedenle de devletler eğitilmiş, düzenli bir askeri çekirdek oluşturmuşlardır⁸.

⁵ Friedrich Engels, Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni, Çev: Kenan Somer, 13.b., Ankara: Sol Yay., 2005, s.199-200

⁶ Mark Neocleous, Toplumsal Düzenin İnşası ve Polis Erkinin Eleştirel Teorisi, Çev: Ahmet Bekmen, 1.b., İstanbul: h2o kitap, 2013, s.101-102

⁷ Karl Marx, Yahudi Sorunu, 1.b., Ankara: Sol Yayınları, 1997, s.35

⁸ Anthony Giddens, Ulus Devlet ve Şiddet, Çev: Cumhur Atay, 1.b., İstanbul: Devin Yay., 2005, s.54-81

Ancak bu devletlerin şiddet araçları üstünde kurdukları tekel kısmen başarılı olmuştur. Bu başarıyı, ordunun örgütlenme tarzı ve haberleşmenin sınırlı olması gibi faktörler belirlemiştir. Diğer taraftan bu devletlerde, modern devletin önemli bir özelliği olan gözetleme imkanları da sınırlıydı⁹. Bütün bunların, devletin alt yapısal iktidarını zayıflattığı söylenebilir. Diğer bir söyleyişle devletin sivil topluma nüfuz etme ve aldığı kararları geniş kesimlerde yürürlüğe koyma gücü zayıftı¹⁰. Böylesi bir zayıflık, Ortaçağ öncesi dönemdeki devletlerin şiddet araçları üstünde tam bir hakimiyet kurmasını engellemiştir. Bu nedenle de devletler, askeri güçlerini köle orduları ve paralı askerlerle desteklemek zorunda kalmışlardır¹¹.

Pierson Ortaçağ'ın siyasal yapısını, bireysel otorite ve mülkiyetten yararlanan hiziplere bölünmüş egemenlik şeklinde tanımlamıştır¹². Güçlü bir otoritenin olmayışı ve iktidarın parçalı yapı göstermesi, Ortaçağ'ın en önemli özelliğidir. Böyle bir yapı, güçlü olanların kendilerinden daha güçsüz olanların can ve mal güvenliklerini sağladığı bir himaye sistemi ve güçlü olanların kendi kişisel egemenliklerini kurdukları bir feodal örgütlenme yaratmıştır . Bu örgütlenme, oldukça hiyerarşiktir ve hiyerarşinin başında süzeren konumundaki kral ve onun altında da vasalları bulunur¹³.

Hiyerarşik şekilde örgütlenen koruma ve bağlılık sisteminin kurucu ögesi, fief ismi verilen feodal sözleşmedir. Sözleşmeyle kurulan ilişkiyle, özgür bir kişi kendisinden daha güçlü olan diğer bir kişinin koruması altına giriyordu. Bu ilişkide, her iki tarafın da bazı yükümlülükleri bulunuyordu. Senyör, vasalın koruyuculuğu görevini yüklenirken; koruma altına giren vasal da koruyucusuna itaat etmek ve gerektiğinde ona yardım etmek görevi üstleniyordu. Bu görev, senyöre asker ve silah temin edilmesi, şövalyelerden oluşan bir savaşçı grubun eğitilip hazırlanması gibi yükümlülükleri de içeriyordu. Bu sözleşme, vasala toprak üstündeki bazı hakların devrini de

---

⁹ Giddens, s.71-81

¹⁰ Evren Haspolat, Neoliberalizm ve Baskı Aygıtının Dönüşümü Türkiye'de Özel Güvenliğin Gelişimi, 1.b., Ankara: Nota Bene Yay., 2012, s.44

¹¹ Giddens, s.81

¹² Christopher Pierson, Modern Devlet, Çev: Dilek Hattatoğlu, 1.b., İstanbul: Çiviyazıları, 2000, s.72

¹³ Alâeddin Şenel, Siyasal Düşünceler Tarihi, 6.b., Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1996, s.214-216

kapsıyordu. Bu haklar, senyör adına toprak üstündeki faaliyetleri düzenlenmek, artık ürüne el koymak, serfleri denetlemek şeklindeydi¹⁴.

Ortaçağ düzeninde ekonomi ile politığın birbirinden ayrılmaması/kaynaşması durumu; üretim biçimlerinde artı değere el koyma sürecinin, ekonomi dışı işlemlerle gerçekleşmesi anlamına geliyordu. Toprak sahibinin (Senyör) artı değere el koyması askeri, kanuni ve yönetsel işlemlerle gerçekleşiyordu¹⁵. Bunun anlamı, senyörlerin ekonomik çıkarlarını güvenceye almada şiddet araçlarının doğrudan erişimine sahip olmalarıydı¹⁶.

Ortaçağ orduları, hizmet sözleşmesinin bir gereği olarak askeri vasallardan ve şeflerden oluşuyordu. Silah kuşanan bu zümre, şövalye olarak anılıyordu. Şövalyelik, soylu olmayı ya da nadiren de soylu olmadığı halde yükselmeyi becermeyi ve soyluların arasına katılacak kadar servet ve güce sahip olmayı gerektiriyordu. Şövalye at üstünde tam donanımlı çarpışan kişiydi. Birinin şövalyesi olabilmek için, fief alıp hizmetle yükümlü hale gelmek gerekiyordu¹⁷. Bunun dışında, paralı asker olarak görevlendirilen kişiler ve hizmetlerini yağma, toprak vaatleri karşılığında satan askeri bölükler de vardı. Ancak bu güçler sürekli değildi, ödülün yetersiz olması durumunda dağılıyordu ya da yağma yapıyorlardı¹⁸.

Savaşlarda rolleri az olan yaya savaşçılar, senyörler aracılığıyla doğrudan üreticiler tarafından sağlanıyordu. Ancak 12. yüzyılda köylülere yüklenen askeri hizmetler gittikçe azalmış, en sonunda bunlar orduda sadece bir gün bulundurulmuşlar ve diğer zamanlarda da yerel kolluk olarak kullanılmışlardır¹⁹.

Poggi'ye göre feodal sistem kişiler arası ilişkiler ağını, yönetimin temel taşıyıcısı durumuna getirmiştir. Bu da siyasal ağırlığın merkezinin giderek daha dar yerel kökleri olan birbirinden bağımsız yönetim birimlerine kaymasına, koordinasyon sorunlarına, düzen bunalımlarına ve şiddet

---

¹⁴ Mehmet Ali Ağaoğulları, Levent Köker, İmparatorluktan Tanrı Devletine, 5.b., Ankara: İmge Kitabevi, 2004, s.183-187

¹⁵ Ellen Meiksins Wood, Kapitalizm Demokrasiye Karşı Tarihsel Maddeciliğin Yeniden Yorumlanması, Çev: Şahin Artan, 1.b., İstanbul: Yordam Kitap, 2008, s.48

¹⁶ Tilly, s.252

¹⁷ March Bloch, Feodal Toplum, Çev: Mehmet Ali Kılıçbay, 4.b., Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2005, s.417-418

¹⁸ Giddens, s.147

¹⁹ Bloch, 2005, s.388

olaylarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Feodal devletteki bu ilişkiler ağı, devleti güçsüzleştirmiş ve merkezi yönetimi zorlaştırmıştır²⁰.

Ortaçağ'da devletin idari kapsamı, merkezden uzamsal olarak uzak olan yerlere kadar uzanmıyordu. Düzenli bir ordunun olmayışı, polislik imkanın düşük olması devletin şiddet araçları üstünde güvensiz bir hakimiyet kurmasını sonuçlamıştır. Bu nedenle de Ortaçağ'da eşkıya, yağmacı, korsan ve çeşitli türden çeteler varlığını sürdürmüştür²¹.

Ortaçağ'da, siyasal iktidarın en önemli savaş gücü konumundaki soylular, aynı zamanda kralla çatışan ve onun iktidarıyla rekabet eden bir güç odağıydılar. Bu rakip olma ve çatışma durumu da Ortaçağ devletinin şiddet araçları üstünde tekeli zayıflatmıştır. İktidarını diğer kıta monarşilerinden daha sağlam kurmuş olan İngiltere'de bile soylular krala karşı birleşmiş ve kralı yenilgiye uğratmıştır. Bu yenilgi sonrasında Kral John, soylulara bazı haklar veren Magna Charta Libertatumu kabul etmiştir²².

Ortaçağ'da soylular dışında siyasal iktidarla çatışan ve onunla rekabet halinde olan diğer bir aktör de kilisedi. Kilise, güçlendikçe siyasi iktidarın alanına karışmaya başlamış ve siyasal iktidar karşısında üstünlük iddialarında bulunmuştur. Ortaçağ devlet doktrini siyasal iktidarla kilise arasındaki bu mücadeleden etkilenmiştir.²³

Ortaçağın temel aktörleri arasındaki sürekli çatışma ve çelişme hali, gücün merkezileşmesini engellemiş ve Ortaçağ'da devleti zayıflatmıştır. Bu da Ortaçağ devletinin şiddet araçları üstünde bir tekel kurmasını zorlaştırmıştır. Siyasal iktidarın şiddet araçları üstünde kurduğu zayıf hakimiyet, bir denge mi yaratmıştır yoksa şiddet üreten yeni güçler mi yaratmıştır? Bu durum, siyasal iktidarın şiddet tekeli üstündeki kontrolünü zayıflatığı noktada şiddette bir azalmaya neden olmuştur. Ancak iktidarla çatışan diğer aktörlerin gücünü arttırdığı oranda yeni şiddet biçimlerinin ortaya çıkmasını sonuçlamıştır.

²⁰ Gianfranco Poggi, Modern Devletin Gelişimi Sosyolojik bir Yaklaşım, Çev: Şule Kut, Binnaz Toprak, 1.b., İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1991, s.41, 48

²¹ Giddens, s.241

²² Hagen Schulze, Avrupa'da Ulus ve Devlet, Çev: Timuçin Binder, İstanbul: Literatür Yay., 2005, s.27

²³ Ayferi Göze, Siyasal Düşünceler ve Yönetimler, 7.b., İstanbul: Beta Yayınevi, 1995, s.74-77

2. Modern Devletin İnşası ve Şiddet Tekeli

Modern devlet olarak ifade edilen devlet tipi, 16. ve 17.yüzyıllarda Kuzeybatı Avrupa’da ortaya çıkmıştır. Ulusal devlet olarak da tanımlanan modern devlet, 13. ve 17.yüzyıllar arasında yaşanan köklü ve çok kapsamlı bir dönüşümün ürünüdür²⁴.

Mutlakiyetçi monarşi, modern devletin tarih sahnesine çıkan ilk biçimidir. Ve bu biçim içinde mutlak devlet, yasa ve düzen sağlama, sermaye birikiminin ve kamu finansmanın sağlanması şeklinde önemli işlevleri yerine getirmiştir²⁵. Mutlakiyetçi devletle birlikte, siyasi yapı da değişmiştir. Ortaçağın çok parçalı iktidar yapısının yerini, tek elde toplanan ve merkezleşen iktidar almıştır²⁶.

Modern devlet, büyük bir dönüşümü ifade eden kapitalizmin gelişiminden ayrı düşünülemez, onun ayrılmaz bir parçasıdır. Ve kapitalistlere; ihtiyaç duydukları mülkiyet haklarının garanti altına alınmasında, önemli kar elde etmeleri için tekellerin yaratılmasında ve başka ülkelerdeki çıkarlarının korunup güvence altına alınmasını sağlayacak düzenin kurulmasında önemli hizmetleri olmuştur²⁷.

Siyasal iktidarın tek elde toplanması ve merkezleşmesi noktasında, modern devletin laik kuramını hazırlayan iki düşünürün görüşleri önem taşımaktadır. Bu düşünürler, N.Machiavelli ile T.Hobbes’tur. Çünkü her iki düşünür de devlet olmanın destekleyici ve itici gücünün, devletin şiddeti tekel altına alması ve bunu merkezleşmesi süreci olduğunu görmüştür²⁸.

Machiavelli’nin temel kaygısı, İtalya’da ulusal birliğin sağlanması ve devletin inşasıdır. Bunu yapacak aktör de bütün güçleri elinde toplayacak bir prensdir. “Prens” isimli kitabında, mutlakiyetçi bir krallığın kurulması ve kendisini devam ettirmesi için prensin ne yapması, nasıl olması gerektiği yolunda prene tavsiyelerde bulunur. Prens, yeni bir siyasi iktidarın kurulmasını ve sağlamlaştırılmasını gerçekleştirmek için; “asker- diktatör”

²⁴ Gencay Şaylan, Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi, 2.b., Ankara: İmge Kitabevi, 2003, s.31

²⁵ Şaylan, s.39

²⁶ Pierson, s.78

²⁷ Immanuel Wallerstein, Bildiğimiz Dünyanın Sonu Yirmi Birinci Yüzyıl İçin Sosyal Bilim, Çev: Tuncay Birkan, 1.b., İstanbul: Metis Yay, 2000, s.121

²⁸ Wulf, s.7

niteliğine sahip olmalıdır²⁹. Machiavelli'ye göre prens, halkın birliği söz konusu olduğunda zalimlikle suçlanmaktan korkmamalıdır. Yine prens, devletini korumak için insanlığa, merhamete ve hatta dine aykırı davranabilir³⁰. Düşünürün göre prens, iktidarın korunması yolunda herhangi bir ilkenin meşrulaştırmasına ihtiyaç duymamalıdır. Amacın kendisi, kullanılan bütün araçları kendiliğinden meşrulaştırmaktadır. Machiavelli'nin iktidarın korunması yolunda verdiği ve herhangi bir meşrulaştırıcı ilkeye ihtiyaç duymayan bu görüşleri, "devlet aklı" öğretisinin düşünsel kaynağı olarak değerlendirilebilir³¹.

Machiavelli, düzenli orduya duyulan ihtiyacı da dile getirir. Düşünürün göre bir prensin devleti savunması için kullanabileceği ordu kendisine ait, paralı, yardımcı ya da karma bir ordu olabilir. Paralı ordular tehlikelidir. Bu nedenle prens, paralı askerlere güvenmemeli ve kendisine ait güçlere sahip olmalıdır. Çünkü ancak bu şekilde güvenlikte olabilir³².

Şiddet araçlarının kesinleşmiş sınırlar içerisinde başarılı bir biçimde tekel altına alınması, modern devlete özgüdür³³. Hobbes'un devlet kuramına katkısı, tam bu noktada olmuştur. Düşünür, iktidarın tek elde toplanmasının ve şiddet araçlarının tekel altına alınmasının gerekliliğini, bir doğa durumu kurgusu üstünden anlatmıştır. Hobbes'a göre devletin olmadığı doğa durumu, bir savaş durumudur. "Devlet olmadıkça herkes, herkese karşı savaş halindedir"³⁴. Bu savaş durumunda kimse, güven içinde değildir. Hobbes'a göre; güvenlik doğal hukukla sağlanamaz. Dolayısıyla; insanları saldırıdan korumanın ve mutluluk içinde yaşatmanın tek yolu, herkesin bütün kudret ve güçlerini tek bir kişiye veya heyete devretmesidir. Bu yapıldığında ortaya çıkan güç, Latince Civitas ya da ölümlü Tanrı olarak isimlendirilen devlettir³⁵.

Giddens'e göre, modern devlet öncesinde siyasal iktidarın şiddet araçları üzerinde nispeten güvensiz bir hâkimiyeti vardı. Polislik imkânın düşük

²⁹ Antonio Gramsci, Hapishane Defterleri, Çev: Adnan Cemgil, 4.b., İstanbul: Belge Yayınları, 2003, s. 226

³⁰ Niccolò Machiavelli, Prens, Çev: Işitan Gündüz, 2.b., İstanbul: Morpa Yayınları, 2004, s.87-93

³¹ Mithat Sancar, Devlet Aklı Kıskaçında Hukuk Devleti, 3.b., İstanbul: İletişim Yayınları, 2004

³² Machiavelli, s.65

³³ Anthony Giddens, Modernliğin Sonuçları, Çev: Ersin Kuşdil, 3.b., İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2004, s.64

³⁴ Thomas Hobbes, Leviathan, Çev: Semih Lim, 6.b., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007, s.94

³⁵ Hobbes, s.130

olduğu yerlerde, merkeze karşı askeri türden potansiyel meydan okumalar görülebiliyordu. Eşkîya, yağmacı, korsan ve kır çeteleri gibi. Oysa; modern devlet ile birlikte devletin kapsamı, merkezden uzamsal olarak uzak olan yerleri kapsayacak kadar genişlemiştir³⁶.

Ancak modern devletin şiddet tekeli kurması, gerilimli hatta bazen çatışmacı bir rota izlemiştir. Çünkü devletin, 17. yüzyılda bile yurt içinde rakipleri vardı ve özel kişilerden gelen şiddet eylemleri, meydan okumalar görülmekteydi. Tilly'e göre; Avrupa tarihinin büyük bölümünde sıradan insanların (erkekler) ölümcül silahları vardı, yerel ve bölgesel iktidar sahipleri bir araya geldiğinde devlete baskın çıkabilecek bir kuvvete sahipti. Diğer taraftan soylular da özel savaş hakkını uzun süre ellerinde tutmuş ve 17.yüzyıl Avrupası'nda eşkıyalık her yere yayılmıştı. Ancak Tilly yine de 17.yüzyıldan beri devletin, rakiplerine karşı dengeyi değiştirmekte başarılı olduğunu söylüyor. Yurttaşların çoğu için silah kullanmanın suç haline getirilmesi, özel orduların hukuk dışına çıkarılması, devletin silahlı görevlilerinin sivillere karşı koymasının normal görünmesinin sağlanması buna örnek gösterilebilir. Yine lordların gücünün kırılarak, aristokrat şiddetin sınırlandırılması da bu bağlamda değerlendirilebilir. Monarklar kendi ordularını kurarken, direnenlerin kalelerini yıktırıp yeni kaleler inşa etmişlerdir. Tilly, halkın silahsızlandırılmasının da değişik yollarla gerçekleştiğini belirtiyor. Bunlar; isyanların, düelloların yasaklanması, silahlara el konulması, silah üretiminin denetim altına alınması, halka açık yerlerde silah teşhirinin yasaklanması şeklinde sayılabilir³⁷.

Modern devlete özgü diğer bir olgu da, iktidarın gözetlemeye yoğun bir şekilde odaklanmasıdır. Giddens'a göre bu, devletin sınırları belirlenmiş bir toprak parçasında, idari kapsamını net bir biçimde koordine etmesiyle ilgilidir³⁸. Pierson, modern devletin gözetleme ve müdahale pratiğine ilişkin şu tespiti yapıyor: "Modern devlet, kesinlikle, modern öncesi devletlerin en despot olanının bile kabul edemeyeceği bir şekilde yurttaşlarının gündelik hayatlarının en mahrem ayrıntılarına müzmin bir şekilde karışmaktadır"³⁹.

---

³⁶ Giddens, 2005, s.241

³⁷ Tilly, s.126-127

³⁸ Giddens, s.71

³⁹ Pierson, s.97

Şiddet tekelinin modern devletteki gelişiminin daha iyi anlaşılmasında, onun iki örgütsel formuna bakmak yararlı olabilir. Çünkü, şiddet tekeli birbirinden bağımsız iki örgütsel biçimde gelişmiştir: Ordu ve polis⁴⁰.

Polisin ortaya çıkışı, feodalizmin çöküşüyle ilişkilendirilir. Çünkü feodal düzenin zümreler sisteminin yerini, başka bir düzen almıştır. Eski düzenin çöküşüyle, yeni düzenin inşası için yeni araçlara ihtiyaç duyulmuştur. Serflerin bu sistemden özgürleşmesinin diğer anlamı da yoksullaşma ve protelerleşmedir. Bu, yeni oluşacak düzen için tehlikeli bir durum olarak görülmüştür. Yoksulluğun idaresi, polis projesinin esas nedeni olmuştur. Polis, toplumsal düzenin korunması için pek çok meseleyi gözetimi ve denetimi altında tutacak kadar geniş bir alanı ele geçirmiştir. Yiyecek içecekten, evliliğe, kent binalarının bakımına, din, ahlak ve davranış kalıplarına kadar pek çok alanın gözetlenmesine kadar geniş bir alana nüfuz etmiştir. Bu nedenle de polisin sadece düzenin korunmasında değil, inşasında da merkezi bir rolü bulunmaktadır⁴¹.

Modern devletin yükselişini etkileyen önemli bir gelişme de askeri alandadır. Feodalizmin çöküşünden, 18.yüzyıl başına kadar başına kadar Avrupa’da orduların boyutunda sürekli büyüme olmuştur⁴². Düzenli bir orduya geçişse, zamana yayılan bir süreçte gerçekleşmiştir. 15. yüzyıldan 17. yüzyıla kadar ordular, daha çok büyük derebeyleri ve askeri girişimciler tarafından toplanan paralı askerlerden oluşuyordu. Paralı askerler, deniz gücü olarak da kullanılıyordu⁴³. Bu noktada piyasa, devletler arası ticaret ve şirketler paralı asker oluşturmada belirleyici bir rol oynamışlardır⁴⁴.

Ancak rutin görünen paralı askerlik sisteminin sakıncaları vardı. Maliyetliydi ve ödeme yapılmadığında askerler denetimden çıkabiliyorlardı. Eşkyaçlık ve yağmacılık faaliyetleri yapıyorlardı. 18. yüzyılda devletler, paralı askerlerin maliyetli olması sebebiyle gittikçe daha fazla kendi yurttaşlarını askere almaya ve bunları paralı askerlerin yerine ikame etmeye yöneldiler. Bu

⁴⁰ Markus Jachtenfuchs, “The Modern Territorial State: Limits to Internationalization of the State’s Resources 2 The monopoly of legitimate force: denationalization, or business as usual?”, *European Review*, Vol. 13, Supp. No. 1, 2005, s.38

⁴¹ Neocleous, s.34-59

⁴² Giddens, 2005, s.151

⁴³ Tilly, s.145-149

⁴⁴ Peter W. Singer, “The Rise of the Privatized Military Industry and Its Ramifications for International Security”, *International Security*, Vol. 26, No. 3, Winter, 2001-2002, s.190-191

sürekli bir orduya geçiş için önemli bir adımdı. Ancak paralı askerlik sistemine son verilmesinde ve etkin bir ordu kurulmasında önemli tarihsel gelişme, Fransız devrimi ve Napolyon savaşlarıydı⁴⁵.

Elias'a göre modernlikle birlikte, Ortaçağın güvensizlik dolu ortamı son bulmuş ve şiddet gündelik ilişkilerde azalmıştır. Düşünürü göre şiddetin azalmasının temel nedeni; şiddet tekelinin ortaya çıkmasıyla mekânların pasifize edilmesi ve şiddetten arındırılmasıdır. "Bir şiddet tekeli oluştuğunda, pasifize edilmiş mekânlar, normalde şiddet eylemlerinden arınmış toplumsal alanlar ortaya çıkar....İnsanın insan için oluşturduğu tehdit, şiddet tekellerinin oluşumuyla birlikte daha sıkı bir düzenlemeye tâbi kılınmıştır ve daha öngörülebilir hale gelir. Gündelik yaşam şok halinde patlak veren değişimlerden arınır. Şiddet eylemi kışlaya konmuştur; artık tekil insanın hayatına doğrudan girmek üzere mahfazalarından, kışlalardan yalnız en uç durumlarda, savaş zamanlarında ve toplumsal dönüşüm zamanlarında çıkar"⁴⁶.

Mekânların pasifize edilerek, gündelik yaşamın şiddetten arındırılmasında devletin şiddet araçları üstünde tekel kurması, önemli bir eşik olarak görünmektedir. Ancak burada bir başka soru akla gelmektedir. Bu da devletin güçlü şiddet araçlarına sahip olmasının bir tehdit durumu yaratıp yaratmayacağıdır. Bu noktada yaşanan faşizm ve totaliter devlet deneyimleri yol gösterici olabilir. Baskı ve şiddet aygıtlarının güçlendiği bu dönemlerin, yıkıcı sonuçları olmuştur. Modern devletin serüveni ve yaşanan acı deneyimler, bu tehdidin sadece teorik bir ihtimal olmadığını göstermektedir⁴⁷.

Modern devletin anahtarı, meşru şiddet tekeli olarak görünmektedir. Devlet, tekelci, bölünmemiş şiddet araçlarıyla kitlelerin karşısına çıkmıştır. Weber, Troçkiyle aynı görüştedir: "Her devlet güce dayalıdır"⁴⁸.

Ancak modern devletin anlatılan özelliğiyle çelişik gibi görünse de, kapitalizmle birlikte şiddet tekelinin yaygınlaşıp genişlemesinden de söz edilebilir. Çünkü, kapitalizm kitlesel mücadeleleri ve kendisine yönelen tehditleri denetleyecek, düzenin devamını sağlayacak yedek ve benzeri baskı

⁴⁵ Tilly, s.149

⁴⁶ Norbert Elias, *Uygarlık Süreci C.2*, Çev: Erol Özbek, 2.b., İstanbul: İletişim Yayınları, 2004, s. 308-313

⁴⁷ Mithat Sancar, "Şiddet, Şiddet Tekeli ve Demokratik Hukuk Devleti", *Doğu Batı Dergisi*, Sayı:13 2001, s.36

⁴⁸ Wulf, s.6

aygıtlarını büyümüşür⁴⁹. Poluntzas'ın doğrudan doğruya devletin tepeleri tarafından yönetilen ve görevleri devlet aygıtlarını birleştirmek olarak tarif ettiği kamusal-yarı kamusal ya da kamu dışı kuruluşlar (Fransa'da sac, koşut polis teşkilatları) bu türden yapılardır⁵⁰. Bu anlamda gizli polis teşkilatları ve paramiliter yapılar kapitalizmle birlikte var olagelmıştır⁵¹.

Şiddet tekelinin genişlediği ve yayıldığı dönemlerden biri de faşizmdir. Faşizm, devletin şiddet aygıtını güçlendirir. Mandel'in ifadesiyle faşizm, kapitalizmin şiddetli bunalımı ve bu bunalımın egemen sınıfların çıkarlarına uygun bir şekilde çözümlenmesidir. Bu çözüm, siyasal iktidarın şiddetinin ve saldırganlığının politik ve askeri kalıba dökülmesi anlamına gelir. Diğer bir anlamı da, devletin yürütme gücünün merkezileşmesi ve hayatın bütünüünün totaliter bir şekilde düzenlenmesidir⁵². Yürütmenin ve devletin baskı aygıtının işlevinin artması, polis aygıtının giderek önemli bir işlev yüklenmesi, hukuki sisteminin güçsüzleşmesi faşistleşme sürecinin önemli belirtileridir. Ancak burada devlet baskısının ve şiddetinin artması dışında, bu tekelin özel milisler yararına da genişlediği görülür. Bu anlamda, özel milislere ve silahlı gruplara yayılan bir paralel iktidar açısından söz edilebilir⁵³. Ancak; zamanla ve faşizmin merkezileşme eğilimine paralel olarak bu silahlı gruplar baskı aygıtının ekleri haline gelir⁵⁴.

3. Küreselleşme ve Bugüne Dair Notlar

Küreselleşme teriminin, dünya sisteminde yeni bir dönemin açıldığını vurgulamak için kullanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte kapitalizmin tarihinde yeni bir dönem açılmadığı, küreselleşmenin dayandığı olguların yeni olmadığı da karşıt tez olarak dillendirilmektedir⁵⁵.

⁴⁹ Bob Jessop, "Poulantzas'ın Özgünlüğü, Mirası, Güncelliği", Hegemonya, Post-Fordizm ve Küreselleşme Ekseninde Kapitalist Devlet, Der: Alev Özkazanç, Betül Yarar, 1.b., İstanbul: İletişim Yayınları, 2005, s.101'den aktaran Haspolat s.83

⁵⁰ Nicos Poulantzas, Devlet, İktidar, Sosyalizm, Çev:Turhan Ilgaz, , 1.b.,Ankara: Epos Yayınları, 2006, s.269

⁵¹ Haspolat, s.83

⁵² Ernst Mandel, Lev Troçki'nin "Faşizme Karşı Mücadele" kitabının Giriş yazısı,s.19-23 (Lev Troçki, Faşizme Karşı Mücadele, Çev: Orhan Koçak-Orhan Dilber, 3.b., İstanbul: Yazın Yayıncılık, 1998)

⁵³ Nicos Poulantzas, Faşizm ve Diktatörlük, Çev: Ahmet İnel, 1.b., İstanbul: İletişim Yayınları, 2004, s.388-389 54

⁵⁴ Mandel, s.27

⁵⁵ Carlos M. Vilas, "Küreselleşmeye Dair Altı Yanlış Görüş", Çev:Yeşim Özben-Hakan Arslan, Özgür Üniversite Forumu Dergisi, S.1, Ekim-Kasım-Aralık 1997, s.56

Küreselleşmenin temeli, ekonomik olmakla birlikte küreselleşme teorileri devlete, uluslararası ilişkilere, demokrasiye, sivil topluma ve kültürel yaşama dair çeşitli önermelerde bulunuyor. Küreselleşme, dünya ekonomisinin, politikasının kültürel yaşamının son dönemde yaşadığı yoğun bütünleşme süreci olarak görülüyor⁵⁶.

Küreselleşmenin ekonomik temelini, 70'li yılların sonlarında ve 80'li yılların başlarında tüm dünyada hüküm süren ve kapitalizmin krizini çözmeyi, onun ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayan yeni liberal politikalar oluşturuyor⁵⁷.

Küreselleşme süreci, modern devletlerin yapısını ve işlevlerini etkileyen bir süreçtir. Bu noktada en çok tartışılan konu da, ulus devletin işlevini yitirip yitirmediğidir. Ulus devletle ilgili tartışmalarda, ulus devletin zamanını doldurduğu ve işlevsiz kaldığı sıkça dillendirilmektedir⁵⁸. Karşıt görüşlerdeyse, ulus devletin hareket yeteneğini kaybetse de kapitalizmin garantisi, yaşam alanı ve büyük karların elde edilmesinde vazgeçilmez öneme sahip olduğu ve kapitalist dünyanın ulus devlet gibi bir partnerden vazgeçemeyeceği söylenmektedir⁵⁹.

Küreselleşmenin en görünen etkisiyse, sosyal devletin tasfiyesidir. Süreçle birlikte hayata geçen yeni liberal politikalarla, piyasanın güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Tam istihdamdan vazgeçilmesi ve özelleştirme gibi politikalarla devlet yeniden yapılandırılmıştır⁶⁰. Bu politikaların sonuçları da yoksulluk, işsizlik, toplumsal dışlanma, çevre tahribatı ve küresel düzeyde adaletsizlik şeklinde görülmektedir⁶¹.

Küreselleşmenin şiddet tekeline etkileri tartışılırken dikkat çeken kavram, özelleştirmedir. Küreselleşme süreciyle birlikte son zamanlarda, hem

⁵⁶ Sungur Savran, "Küreselleşme mi, Uluslararasılaşma mı?, Sınıf Bilinci, S.16, Kasım 1996, s.42-43

⁵⁷ Sungur Savran, Kod Adı Küreselleşme 21.Yüzyılda Emperyalizm, 2.b., İstanbul: Yordam Kitap, 2011, s.105-108

⁵⁸ Ohmae, Kenichi, "The Rise of the Region State", Foreign Affairs, C.72,2, 1993, s.78

⁵⁹ Jürgen Habermas, Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti, İstanbul:Bakış Yayınları, 2002, s.11-27

⁶⁰ Songül Sallan Gül, Sosyal Devlet Bitti, Yaşasın Piyasa!, İstanbul: Etik Yayınları, 2004, s.304

⁶¹ Özge Yücel Dericiler, Sosyal Haklar ve İnsan Hakları Hukuku Çerçevesinde Devletin Yükümlülükleri: Refah Devletinin Krizi Ekseninde Bir İnceleme, 1.b., İstanbul: XII. Levha Yay., 2014, s.92

gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde görülmeye başlanan eğilim şiddet ve güvenliğin özelleştirilmesidir. Aslında özelleştirme, daha önce de belirtildiği gibi devletin yeniden yapılandırılmasında uygulanmaktadır. Ancak özelleştirme aynı zamanda toplumsal ilişkilerin piyasa mantığında yeniden yapılandırıldığını gösteren bir dönüşümü de ifade etmektedir. Bu sadece toplumsal ilişkilerin radikal bir şekilde yeniden yapılandırılması anlamına gelmemekte, devlet-zor ilişkisinin de göz ardı edilemeyecek bir dönüşümden geçtiğini de göstermektedir⁶².

Özelleştirme, geleneksel askeri ve polis işlevlerinin, dış kaynak kullanımı yoluyla özel sektöre verilmesiyle gerçekleşmektedir. Askeri ve güvenlik hizmetleri sunan çok sayıda yeni şirket ortaya çıkmıştır. Şirketlerin sipariş defterleri dolmakta ve askeri bütçeler arttığı için büyümeye devam etmektedir⁶³. Güvenlik alanının, kapitalizme entegrasyonu ile birlikte; kamusal olarak sağlanan güvenlik hizmetleri -ordu, polis, hapisane gibi- özelleştirilmiş ve devlet güvenlik alanında yegane hizmet sağlayıcı olmaktan çıkmıştır⁶⁴.

Şiddetin özelleştirmesinin, devletin şiddet tekeli üstündeki etkileri noktasında farklı görüşler ileri sürülmektedir. Bazı yazarlar⁶⁵ şiddetin özelleştirilmesinin, devletin şiddet araçları üstündeki tekeli önemli ölçüde aşındırdığını savunmaktadır. Bu görüşlerde, şiddetin ve güvenliğin özelleştirilmesinin, devletin güç kullanma tekeline temelden yöneltilmiş bir meydan okuma olduğu belirtilmektedir. Çünkü Weberci “devletin güç tekeli” kavramı, özel orduların ortadan kaldırılmasını ve diğer silahlı devlet-dışı aktörlerin silahsızlandırılmasını gerektirmektedir. Şiddetin ve güvenliğin “geleneksel yerel” ve “post-modern” şekilde özelleştirilmesi, yüzlerce yıllık “modern devletin meşru şiddet tekelinin tesis edilmesi”ni, devlet inşası sürecinde vatandaşları silahsızlandırarak tersine çevirmektedir. Bu yeni eğilim, devletin meşru güç tekeli oluşturulma sürecini zayıflatmakta ve ona temelden meydan okumaktadır⁶⁶.

⁶² Çağlar Dölek, “Özel Güvenlik ve Kapitalist Devletin Dönüşümü: Türkiye Üzerine Eleştirel Notlar”, *Praksis Dergisi*, Sayı:23, 2010, s.111

⁶³ Wulf, s.10-13

⁶⁴ Evren Balta Paker, *Küresel Güvenlik Kompleksi Uluslararası Siyaset ve Güvenlik*, 1.b., İstanbul: İletişim Yay., 2012, s.46

⁶⁵ Wulf, s.10-14, Anna Leander, *Globalisation and the State Monopoly on the Legitimate use of Force*, *Political Science Publications*, No.7, 2004, s.13-18

⁶⁶ Wulf, s.11

Wulf, şiddetin özelleştirilmesinde devleti zayıflatan en önemli noktanın, uygulamanın organize edilmesiyle ilgili olduğunu söylemektedir. (Özel aktörlerin düzenlenip düzenlenmediği ve kontrol edilip edilmediği) Günümüzde özelleştirmede görülen bu gelişmenin, büyük ölçüde parlamentoların veya kamunun dışında meydana geldiğini belirtmektedir. Ve bir kontrol varsa da bunun, yürütmenin kontrolü altında olduğu ancak hükümetlerin bile genelde askeri şirketlerin savaş meydanında veya yakınında ne yapmakta olduğundan habersiz olduklarını vurgulamaktadır⁶⁷.

Leander, özelleştirmenin devletin kendi tekelinde bulunduğunu iddia ettiği otoritenin neyi içerdiği ile ilgili anlayışta kaymalara neden olduğunu belirtmektedir. Çünkü özel oyuncular, güvenliğin ve tehditlerin nasıl anlaşılması ve bunlara nasıl karşılık verilmesi gerektiği konusunda otorite olarak gittikçe daha çok konuşmaktadır. Bu, özel güvenlik uzmanlarına kuvvet kullanımı konusunda karar verme yetkisinin verildiği bir anlayışa geçildiğini göstermektedir. Güvenlik ile ilgili tartışmaları şekillendirmek, özel şirketler için bir hayatta kalma meselesi olarak görünmektedir. Onlar da bunu medyada ve halka yönelik seminerlerde var olarak, orduyu eğiterek, kamu idarecilerine bilgi vererek ya da onları yozlaştırarak, üniversitelerde dersler ve araştırma seminerleri vererek, savunmayla ilgili (ulusal ve uluslararası) yasaların geliştirilmesi konusunda katkıda bulunarak gerçekleştirmektedirler⁶⁸.

Laender'e göre, özelleştirme devletin şiddet tekeli üstündeki kontrolünü başka açılardan da zayıflatmaktadır. Şiddetin özelleştirilmesiyle, devletlerin kararlarının gerçekten uygulanıp uygulanmadığını kontrol etmeleri gittikçe zorlaşmaktadır. Özel askeri hizmetlerin önemli tedarikçileri olan ülkelerde, özelleştirmenin sonucu, "ne tür kuvvetin, nerede, hangi ulustan insanlar tarafından kullanıldığı" konusu kamusal alandaki tartışmalardan çıkarılmakta ve depolitize edilmektedir⁶⁹.

Farklı görüşlerdeyse⁷⁰, güvenliğin fetişleştirilmesine, kontrol kültürüne dikkat çekilmekte, küreselleşmenin devletin baskı ve şiddet araçlarını

---

⁶⁷ Wulf, s.14

⁶⁸ Leander, s.13-18

⁶⁹ Leander, s.17-18

⁷⁰ Mark Neocleous, Security, Commodity, Fetishism, Critique: Journal of Socialist Theory, Vol. 35, No. 3, December, s.349-350, David Garland, The Cultur of Control Crime and Social Order in Contemporary Society, http://www.antonioacasella.eu/nume/Garland_control_2001.pdf, Erişim Tarihi: 23.01.2019, Haspolat, s.80-113

güçlendirdiği söylenmektedir. Garland'a göre, hükümetler tarafından tanınan ve devletin bir gölgesi gibi kaydedilir bir gelişme gösteren özel güvenlik endüstrisi, artık güvenliğin ve suçun kontrolünde bir partnerdir⁷¹. Devlet ve güvenlik endüstrisi, güvensizlik kültürünün yaratılmasında önemli rol oynamaktadır. Yurttaşların korkması ve kendilerini güvende hissetmeleri için güvenliğe ihtiyaç duymaları sağlanmaktadır. Neocleous, bu süreci güvenliğin fetişleştirilmesi olarak ifade etmektedir. Bu süreçle birlikte, güvenlik endüstrisi güvenlik satarak kar elde etmektedir⁷².

Küreselleşme politikalarının sonuçları da şiddet tekeli etkilemektedir. Çünkü küreselleşmeyle birlikte hayata geçirilen politikalar, eşitsizlik ve yoksullaşma durumu yaratmaktadır. Ve bu durum, derinleştirerek yaygınlaşmaktadır. Yoksulların tepkisi ve örgütlülüğü, siyasi iktidarlar için kendi varlıklarına yönelik bir tehdit olarak görülmektedir. Bu da güvenlik kavramını yeniden ve daha güçlü bir şekilde gündeme getirmiştir. Güvenlik, devletin baskıcı yönünün güçlendirilmesine ve özgürlükler alanının daraltılmasına gerekçe yapılmaktadır. Bunun diğer bir anlamı da, denetimin yaygınlaştırılması, halkın zapt edilmesi ve cezaların katılaştırılmasıdır⁷³. Güvenlik söylemi, kitlelerin bastırılmasında ve siyasi iktidarın şiddetini meşrulaştırmasında da güçlü ve yeni bir meşruluk temeli oluşturmaktadır⁷⁴.

Haspolat, şiddetin ve güvenliğin özelleştirilmesinin, şiddet tekeli bir aşınma yaratmadığı görüşündedir. Çünkü özelleştirmeler, devletin izin verdiği ölçüde gerçekleşmekte, bu da devletin şiddet araçlarına eklenen ikincil bir baskı aygıtı yaratmaktadır. Böyle bir gelişme, toplumun daha çok baskılanması ve kapitalist devletin toplumun kılcal damarlarına kadar nüfuz etmesi anlamına gelmektedir. Çünkü bu yolla çok geniş bir alan; alışveriş merkezlerinden, hastanelere, sokaklara, kamu binalarına ve stadyumlara kadar özel güvenlik tarafından denetlenmektedir⁷⁵.

Haspolat'a göre, küreselleşme devletin sosyal güvenlikten arındırıldığı ve baskıcı yönlerinin, şiddet araçlarının güçlendirildiği bir süreci işaret etmektedir. Bunun anlamı, küreselleşmenin beraberinde otoriter devleti getirmesidir. Çünkü devletten beklenen, denetimin her yere yayılması ve

---

⁷¹ Garland, s.17-18

⁷² Neocleous, s.349-350

⁷³ Haspolat, s.80

⁷⁴ Mithat Sancar, "Kalıcı global olağanüstü hal", Birikim, Sayı: 151, 2001, s.19

⁷⁵ Haspolat, s.113

toplumun bütünüyle kuşatılmasıdır. Bu kuşatmanın amacı da yeni liberal politikalarla yoksullaşan kitlelerin denetim altına alınmasıdır. Toplumun denetlenmesinde ve zapt edilmesinde, polislik faaliyeti merkezi bir konumdadır⁷⁶.

Küreselleşmenin, daha çok ekonomik kategorilerde ulus devletlerin hareket alanını sınırladığını söyleyebiliriz. Bu nokta da dikkat çeken şey, sosyal devletin tasfiyesidir. Küreselleşme sürecinin işsizlik ve yoksulluk gibi yıkıcı etkileri ortaya çıktıkça, hoşnutsuzluklar artmaktadır. Hoşnutsuzlukların ve muhalif hareketlerin bastırılması, düzene yönelik olası tehditlerin bertaraf edilmesi şiddet araçlarını güçlendirmektedir. Üstelik; teknolojik gelişmeler sayesinde siyasal iktidarın baskılama ve şiddet pratikleri çok daha incelikli ve vurucu hale gelmiştir.

Devletin yeniden yapılandırıldığı bu süreçte, pek çok alan özel sektöre açılmıştır. Güvenlik de bu alanlardan biridir. Bu gelişme, şiddet araçlarıyla devlet arasındaki ilişkide bir dönüşümü ifade etmektedir. Ancak bunun şiddet tekeli noktasında bir aşınma olduğunu söylemek çok doğru görünmemektedir. Şiddetin özelleştirilmesi, devlet dışı aktörlere modern devlet öncesinde olduğu gibi tekrar alan açmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi şiddet tekeli, devletin izin verdiği ölçüde özel aktörlerin de şiddet kullanmasına imkan vermektedir. Devletin onayladığı fakat kamuoyunun ve halkın süreçten dışlandığı güvenlik özelleştirmeleriyle, devletin şiddet tekeline eklenen ikincil bir güç yaratılmaktadır. Bu yolla da toplum bütünüyle kuşatılıp, daha çok denetim altına alınabilmektedir.

SONUÇ

Şiddet tekeli, devletin şiddet araçlarını kullanmada hak sahibi olmasını ve bu araçlar üstünde güçlü bir hakimiyet kurmasını ifade etmektedir. Devletin şiddet araçlarıyla ilişkisi tarihsel süreçte üretim ilişkilerine ve siyasal yapıya göre değişik biçimler almıştır.

Tarihsel süreçlerde üretim biçimlerinin aldığı değişik formlar, devletin yapısını ve işlevlerini değiştirip dönüştürmüştür. Bu, devletle şiddet araçları ilişkisinin de farklılaşmasını ifade eder. Köle emeğine dayanan Ortaçağ öncesi dönemde, farklı devlet biçimleri ortaya çıkmıştır. Bu devletlerde, askeri bir

---

⁷⁶ Haspolat, s.81-83

çekirdek yapı kurulmuş olsa da gözetlemenin, idari kapsamın ve haberleşmenin sınırlı olması onların şiddet araçları üstünde sınırlı bir hakimiyet kurmalarını sonuçlamıştır.

Feodal üretim biçiminin hakim olduğu Ortaçağ düzeni, siyasal iktidarın parçalandığı bir dönemdir. Üretim araçlarına sahip olan feodal beylerin, siyasal güce de sahip olmaları onların şiddet araçlarına da erişimini sağlamıştır. Bunun anlamı, Ortaçağda bir güç odağı olan feodal beylerin siyasal iktidara rakip olmalarıdır. Ancak kralla aralarındaki himaye ilişkisi ve feodal ilişkiler ağı, düzenli bir ordunun olmayışı onları aynı zamanda siyasal iktidarın kullandığı önemli bir şiddet aracı durumuna getirmiştir. Sadece soylular değil ama kilisenin de rakip bir odak olma durumu merkezi yönetimi güçsüzleştirmiştir. Bütün bunların, Ortaçağ devletinin şiddet araçları noktasındaki hakimiyetini kırılanlaştırdığı ve zayıflattığı söylenebilir. Diğer bir deyişle Ortaçağ devleti şiddet araçları üstünde mutlak bir hakimiyet kuramamıştır.

Modern devletin kapitalizmle doğduğu ve kapitalist üretim ilişkileri için yaşamsal işlevleri yerine getirdiği kabul edilir. Modern devleti, modern öncesi devletten ayıran temel özelliği iktidarın tek elde toplanarak merkezileşmesidir. Bunun bir anlamı da rakip iktidar odaklarının ortadan kalkmasıdır. Ortaçağın parçalı iktidar yapısının yerini, artık merkezleşmiş bir iktidar almıştır. Diğer anlamıyla, şiddet araçlarının kesinleşmiş sınırlar içerisinde başarılı bir biçimde tekel altına alınmasıdır. Fakat bu zamana yayılan bir süreçte gerçekleşmiştir. Modern devlette bile, şiddetin ve güvenliğin devlet dışı aktörlerce uygulandığı görülmüştür. Aristokratik güç odaklarının ve bunları besleyen dinamiklerin ortadan kalkması, modern devletin kendi şiddet araçlarını inşa etmesiyle mümkün olmuştur. Diğer taraftan paralı askerler kullanımı, düzenli ordu kuruluncaya dek rutin bir uygulama olarak varlığını sürdürmüştür.

Devletin kendi şiddet araçlarını inşa etme sürecinde, polis ve ordu şeklinde iki örgütsel yapı gelişmiştir. Polislik, yeni düzenin inşasında ve düzen için tehlikeli görülen yoksuların zapt edilmesinde merkezi bir rol oynamıştır. Modern devletle birlikte ordunun boyutunda da büyük bir gelişme olmuştur. Ancak sadece niceliksel değil, niteliksel değişim de görülmüştür. Bu değişim, paralı asker sisteminden düzenli orduya geçiştir.

Modern devletin kendi şiddet araçlarını inşa etmesi ve onlar üstünde tekel kurması, diğer tarihsel dönemlerden önemli bir farklılaşmayı ifade eder. Fakat şiddet tekeli, çelişik gibi görünse de tarihsel süreçte ve bugün de şiddetin tek aktörünün devlet olması anlamına gelmemektedir. Çünkü devlet izin verdiği ölçüde özel aktörler de şiddet kullanıcısı olmaktadır.

Devletin şiddet tekeli kurmasıyla, halk silahsızlandırılmış ve gündelik yaşam büyük oranda şiddetten arındırılmıştır. Ama devletin halkın karşısına güçlü baskı ve şiddet araçlarıyla çıkması, faşizm ve totaliter dönemlerde son derece yıkıcı sonuçlar doğurmuştur. Üstelik bu dönemlerde sadece devlet değil, devletin izin verdiği ölçüde özel aktörler de şiddet kullanmıştır. Bu anlamda şiddet tekelinin genişlemesinden söz edilebilir. Diğer taraftan olağan dönemlerde bile devletler, tehdit algılarına göre, düzeninin devamını sağlamak için kamusal ya da kamu dışı yedek baskı ve şiddet aygıtlarını büyütebilirler.

Şiddet tekeline önemli bir tarihsel uğrak da küreselleşme sürecidir. Küreselleşmenin temelini, yetmişli yılların sonlarında uygulanan yeni liberal politikalar oluşturmaktadır. Yeni liberal politikaların siyasal yapıdan, ekonomiye ve kültüre kadar pek çok alana etkisi olmuştur. Bu noktada en çok tartışılan konuya, ulus devletin işlevini kaybedip kaybetmediğidir. Küreselleşmeyle birlikte devletin artık işlevinin kalmadığı ve ömrünü doldurduğu sıkça dillendirilmektedir. Karşıt tezse, devletin kapitalizm için hala önemli işlevleri yerine getirdiği ve bu nedenle de ondan vazgeçilmeyeceğidir.

Yeni liberal politikalarla, ekonomik yapıda piyasa güçlendirilirken, sosyal devlet tasfiye edilmiştir. Devletin yeniden yapılandırılmasında özelleştirme politikaları belirleyici olmuştur. Bu politikalar, güvenlik de dahil pek çok alanın piyasaya açılarak özelleştirilmesini ifade etmektedir. Bu durum, modern öncesi dönemdeki şiddetin özel tedarikini andırmaktadır. Bu gelişmenin, devletin şiddet araçları üstündeki tekeli aşındırıp aşındırmadığı tartışmalıdır.

Böyle bir gelişme, bazı yazarlarca devletin kendi rakiplerini silahsızlandırma sürecinin tersine çevrilmesi ve bir meydan okuma olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada özelleştirmelerin, parlamentoların dışında gerçekleştiği ve uygulamanın da devletin kontrolünde olmadığı dillendirilmektedir. Yine güvenlikle ilgili alanlarda özel şirketlerin daha çok

söz sahibi oldukları ve belirleyici bir konuma yükseldikleri, bunun da devletin şiddet araçları üstündeki kontrolünü zayıflattığı söylenmektedir.

Farklı görüşlerdeyse, daha çok yeni liberal politikalara ve bunun sonuçlarına odaklanmaktadır. Küreselleşmenin yarattığı yoksulluk, işsizlik durumu ve bunların getireceği hoşnutsuzlukların düzen için bir tehdit yaratması durumu burada belirleyicidir. Gerçekten de tıpkı kapitalist düzenin inşasında, yoksulların düzen için tehlikeli görülmesi gibi, küreselleşme sürecinde de yoksullar tehlikeli görülmekte ve yoksulların zapt edilmesi düzenin devamı için elzem görünmektedir. Bu kritik nokta, modern devletin şiddet araçlarını inşasında merkezi bir önem taşıyordu. Küreselleşme sürecinde de bunun çok merkezi olduğu söylenebilir. Bu nedenle de süreç, olası tehditlerin bastırılması ve toplumun daha iyi denetlenmesi için devletin şiddet araçlarının güçlendirildiği bir dönemi işaret etmektedir. Teknolojik gelişmelerin de kullanımıyla, bu şiddetin daha da vurucu bir hal alacağı söylenebilir.

Diğer taraftan, yeni liberal politikalarla şiddetin özelleştirildiği görülmektedir. Bu süreç, kamunun ve halkın dışlandığı bir süreç olsa da devletlerin onayıyla gerçekleşmektedir. Ortaya da devletin şiddet aygıtlarına eklenen ikincil destek bir güç çıkmaktadır. Devletin şiddet araçlarının güçlenmesiyle ve buna eklenen ikincil güçle, toplum bütünüyle denetlenerek kontrol altına alınmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ağaoğulları, Mehmet Ali, Köker, Levent, İmparatorluktan Tanrı Devletine, 5.b., Ankara: İmge Kitabevi, 2004
- Berktaş, Halil, "Tarihçi Gözüyle" Şiddetin Tarihi" Üzerine Bir Söyleşi, , Cogito, Sayı: 6-7 Kış-Bahar, 5.b, 1996
- Bloch, March, Feodal Toplum, Çev: Mehmet Ali Kılıçbay, 4.b., Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2005
- Dericiler, Özge Yücel, Sosyal Haklar ve İnsan Hakları Hukuku Çerçevesinde Devletin Yükümlülükleri: Refah Devletinin Krizi Ekseninde Bir İnceleme, 1.b., İstanbul: XII. Levha Yay., 2014
- Dölek, Çağlar, "Özel Güvenlik ve Kapitalist Devletin Dönüşümü: Türkiye Üzerine Eleştirel Notlar", Praksis Dergisi, Sayı:23, 2010
- Engels, Friedrich, Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni, Çev: Kenan Somer, 13.b., Ankara: Sol Yay., 2005
- Giddens, Anthony Modernliğin Sonuçları, Çev: Ersin Kuşdil, 3.b., İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2004
- Giddens, Antony, Ulus Devlet ve Şiddet, Çev: Cumhur Atay, 1.b., İstanbul: Devrin Yayıncılık, 2005
- Grimm, Dieter "The State Monopoly of Force", International Handbook of Violence Research, Ed: Wilhelm Heitmeyerand John Hagan, Kluwer Academic Publishers, United States of America, 2005
- Göze, Ayferi, Siyasal Düşünceler ve Yönetimler, 7.b., İstanbul: Beta Yayınevi, 1995
- Gül, Songül Sallan, Sosyal Devlet Bitti, Yaşasın Piyasa!, İstanbul: Etik Yayınları, 2004
- Elias, Norbert, Uygarlık Süreci C.2, Çev: Erol Özbek, 2.b., İstanbul: İletişim Yayınları, 2004
- Habermas, Jürgen Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti, İstanbul:Bakış Yayınları, 2002

- Hobbes, Thomas, Leviathan, Çev: Semih Lim, 6.b., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007
- Jachtenfuchs, Markus, The Modern Territorial State: Limits to Internationalization of the State's Resources 2 The monopoly of legitimate force: denationalization, or business as usual?, European Review, Vol. 13, Supp. No. 1, 2005
- Jessop, Bob, "Poulantzas'ın Özgünlüğü, Mirası, Güncelliği", Hegemonya, Post-Fordizm ve Küreselleşme Ekseninde Kapitalist Devlet, Der: Alev Özkazanç, Betül Yazar, 1.b., İstanbul: İletişim Yayınları, 2005
- Leander, Anna, Globalisation and the State Monopoly on the Legitimate use of Force, Political Science Publications, No.7, 2004
- Machiavelli, Niccolò, Prens, Çev: Işıtan Gündüz, 2.b., İstanbul: Morpa Yayınları, 2004, s.87-93
- Marx, Karl, Yahudi Sorunu, 1.b., Ankara: Sol Yayınları, 1997
- Mandel, Ernest, Lev Troçki'nin "Faşizme Karşı Mücadele" Lev Troçki, Faşizme Karşı Mücadele, Çev: Orhan Koçak-Orhan Dilber, 3.b., İstanbul: Yazın Yayıncılık, 1998
- Neocleous, Mark, Toplumsal Düzenin İnşası ve Polis Erkinin Eleştirel Teorisi, Çev: Ahmet Bekmen, 1.b., İstanbul: h2o kitap, 2013
- Neocleous, Mark, Security, Commodity, Fetishism, Critique: Journal of Socialist Theory, Vol. 35, No. 3, December
- Ohmae, Kenichi, "The Rise of the Region State", Foreign Affairs, C.72,2, 1993
- Paker, Evren Balta, Küresel Güvenlik Kompleksi Uluslararası Siyaset ve Güvenlik, 1.b., İstanbul: İletişim Yay., 2012
- Pierson, Christopher, Modern Devlet, Çev: Dilek Hattatoğlu, 1.b., İstanbul: Çiviyazıları, 2000
- Poggi, Modern Devletin Gelişimi Sosyolojik bir Yaklaşım, Çev: Şule Kut, Binnaz Toprak, 1.b., İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1991
- Poulantzas, Nicos Faşizm ve Diktatörlük, Çev: Ahmet İnel, 1.b., İstanbul: İletişim Yayınları, 2004

- Poulantzas, Nicos, Devlet, İktidar, Sosyalizm, Çev:Turhan Ilgaz, 1.b.,Ankara: Epos Yayınları, 2006
- Sancar, Mithat, Devlet Aklı Kısılcacında Hukuk Devleti, 3.b., İstanbul: İletişim Yayınları, 2004
- Sancar, Mithat, “Kalıcı global olağanüstü hal”, Birikim, Sayı: 151, 2001
- Sancar, Mithat, “Şiddet, Şiddet Tekeli ve Demokratik Hukuk Devleti”, Doğu Batı Dergisi, Sayı:13 2001
- Savran, Sungur, “Küreselleşme mi, Uluslararasılaşma mı?”, Sınıf Bilinci, S.16, Kasım 1996
- Savran, Sungur , Kod Adı Küreselleşme 21.Yüzyılda Emperyalizm, 2.b., İstanbul: Yordam Kitap, 2011
- Singer, Peter W., “The Rise of the Privatized Military Industry and Its Ramications for International Security”, International Security, Vol. 26, No. 3, Winter, 2001-2002
- Şaylan, Gencay, Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi, 2.b., Ankara: İmge Kitabevi, 2003
- Şenel, Alâeddin, Siyasal Düşünceler Tarihi, 6.b., Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1996
- Schulze, Hagen, Avrupa’da Ulus ve Devlet, Çev: Timuçin Binder, İstanbul: Literatür Yay., 2005
- Tilly, Charles, Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu, 1.b., Ankara: İmge Kitabevi, 2001
- Vilas, Carlos M., “Küreselleşmeye Dair Altı Yanlış Görüş”, Çev.Yeşim Özben-Hakan Arslan, Özgür Üniversite Forumu Dergisi, S.1, Ekim-Kasım-Aralık 1997
- Wallerstein, Immanuel, Bildiğimiz Dünyanın Sonu Yirmi Birinci Yüzyıl İçin Sosyal Bilim, Çev: Tuncay Birkan, 1.b., İstanbul: Metis Yay, 2000
- Weber, Max., Politics as a Vocation, in H.H. Gerth and C. Wright Mills, eds.From Max Weber: Essays in Sociology, Oxford University Press., 1946

Wood, Ellen Meiksins, Kapitalizm demokrasiye karşı tarihsel maddeciliğin yeniden yorumlanması, Çev: Şahin Artan, 1.b., İstanbul: Yordam Kitap, 2008

Wulf, Herbert, “Challenging the Weberian Concept of the State: The Future of the Monopoly of Violence”, ACPACS Occasional Paper Number 9, December 2007

Elektronik Kaynakça

David Garland, The Cultur of Control Crime and Social Order in Contemporary Society, http://www.antonioacasella.eu/nume/Garland_control_2001.pdf, Erişim Tarihi: 23.01.2019